

АНАЛІЗ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Лахтадир О.В., Гаврилова Н.Г., Євдокимова Л.Г.
Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті розкрито зміст та складові комунікативної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. Розглянуто комунікативну компетентність як інструмент комунікативної реалізації особистості. Виділено структуру комунікативної компетентності, яка містить чотири основних структурних компоненти: когнітивний, комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний та інтерактивний. Визначено умови і чинники, важливі для успішного перебігу комунікативної діяльності майбутнього фахівця фізичної культури і спорту. Встановлено залежність розвитку комунікативної компетентності та її структурних компонентів від статі, спеціальності та курсу навчально-професійної підготовки.

Ключові слова: комунікативна компетентність, структура, умови та чинники комунікативної компетентності, сформованість комунікативної компетентності.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство істотно підвищує вимоги до рівня професіоналізму особистості, воно вимагає розширення та оновлення освітянського діапазону в плані професійної, в тому числі комунікативної, підготовки фахівців узагалі і, зокрема, спеціалістів з фізичного культури і спорту. Отримання комунікативних знань, вмінь та навичок буде сприяти успішній праці та виконанню дедалі складніших професійних завдань. Крім спортивної майстерності студенти мають постійно розвивати насамперед комунікативні вміння, які сприятимуть здійсненню навчально-професійної діяльності [2].

У зв'язку з цим надзвичайно актуалізується потреба у фахівцях з високим рівнем розвитку комунікативної компетентності, яка являє собою систему комунікативних знань і вмінь суб'єкта спілкування. Передусім це стосується фахівців професій типу «людина-людина», до якого належать майбутні фахівці з фізичної культури і спорту [6].

Аналіз останніх досліджень. Дослідження показало, що комунікативна компетентність є системно-структурним утворенням особистості. Огляд літературних джерел показав, що важливими елементами комунікативної компетентності є знання з психології особистості, груп спілкування; знання про себе учасників спілкування; знання про способи цілеспрямованого використання мовних засобів для розв'язання завдань спілкування; знання про невербальну комунікацію (В.П. Захаров, С.Д. Максименко, З.С. Смелкова, В.О. Лабунська) [1; 3].

Стосовно інтерпретацій та особливостей структури комунікативної компетентності є декілька підходів. По-перше, визначаючи її структуру, дослідники роблять акцент на когнітивній складовій цього феномена, тобто на знаннях і здібностях, потрібних для розбудови спілкування (В.П. Захаров, В.А. Лабунська, Є.В. Руденський, З.С. Смелкова, Н.Ю. Хрящев й ін.). По-друге, опис структури комунікативної компетентнос-

ті дається через комунікативні вміння (А.В. Захаров, А.В. Мудрик). По-третє, до структурних елементів комунікативної компетентності О.В. Сидоренко відносить комунікативні знання, комунікативні здібності і комунікативні вміння. По-четверте, у складі комунікативної компетентності, крім знань, вмінь і навичок, виокремлюють ще й особистісні особливості (Л.И. Берестова, Ю.М. Ємельянов, Ю.М. Жуков, Є.П. Ільїн, Л.А. Петровська, Є.С. Семенов, А.А. Кідрон й ін.) [4; 5].

Метою статті є діагностика розвитку комунікативної компетентності, рівнів її сформованості у майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, а також встановлення залежності її розвитку від майбутньої спеціальності студентів, їх статі та належності до початкових або старших курсів навчання.

Дослідження проводилися на базі Київського університету імені Бориса Грінченка упродовж другої половини 2017 року. Вибірку утворили 118 студентів I–IV курсів, які навчаються за спеціальностями «Фізичне виховання» і «Здоров'я людини».

Виклад основного матеріалу дослідження. В наш час існує значна кількість досліджень, присвячених вивченню різних аспектів комунікативної компетентності. Однак подальші дослідження в цьому напрямку гальмуються передусім через відсутність загальноприйнятого визначення цього терміна: представники різних галузей знань описують це поняття з позиції своїх інтересів і підкреслюють у ньому те, що є найсуттєвішим для конкретної науки і мети власного дослідження.

Огляд літературних джерел з приводу визначення сутності комунікативної компетентності показав, що існують два основних підходи до її тлумачення: через інтерпретацію найближчих до неї понять – комунікативних здатностей і комунікативних знань та вмінь. Попри всю різноманітність підходів до розуміння змісту поняття «комунікативна компетентність», у загальному плані вона розгляда-

ється як сукупність вмінь і знань особистості про норми і правила спілкування. Ми солідарні з тими дослідниками, які відносять комунікативну компетентність до базових показників професійної компетентності та якості професійної підготовки спеціалістів, котрі належать до професій типу «людина-людина».

На підставі результатів теоретичного аналізу ми розглядаємо *комунікативну компетентність як сукупність комунікативних знань, вмінь та навичок, за допомогою яких суб'єкт спілкування реалізує цілі та завдання комунікативної (і професійної) діяльності і досягає взаєморозуміння*. Комунікативна компетентність є інтегральним утворенням особистості, це психологічний інструмент суб'єкта спілкування в комунікативній діяльності.

Стосовно *психологічної структури* комунікативної компетентності зазначимо: як і будь-який системний об'єкт, вона допускає поділ на підсистеми залежно від конкретних завдань, поставлених у ході дослідження.

Узагальнення результатів вивчення змісту і структурних складових комунікативної компетентності особистості дало змогу визначити психологічну структуру і змістові показники цього феномена у майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

Запропонована нами структура комунікативної компетентності містить чотири основних структурних компоненти: *когнітивний, комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний та інтерактивний*, через які на нашу думку відбувається педагогічне і професійне спілкування майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту.

Тим часом здійснений нами аналіз психолого-педагогічної літератури дав можливість визначити *умови і чинники*, важливі для успішного перебігу комунікативної діяльності майбутнього педагога з фізичного виховання. У зв'язку з цим зазначимо, що діяльність вчителя з фізичної культури відбувається у специфічних умовах порівняно з діяльністю інших вчителів. Зазвичай виокремлюють три групи таких специфічних умов: *психічне напруження* (зокрема, потреба в переключенні уваги з однієї вікової групи на іншу), *фізичне навантаження* (через постійний шум з високими тонами на уроках з фізичної культури) і *зовнішні середовищні фактори*, пов'язані з проведенням занять на відкритому повітрі. Додатковим фактором є також велике навантаження на мовленнєвий апарат і голосові зв'язки: команди повинні віддаватися чітко, голосно, часто на тлі шуму, створюваного учнями при виконанні вправ. Специфіку умов діяльності, в тому числі діяльності спілкування, вчителя з фізичної культури створює також необхідність показувати учням особливості виконання фізичних вправ і страхувати їх при виконанні цих вправ.

Одним із головних завдань нашого дослідження є визначення рівнів (високий, середній, низький) сформованості комунікативної компетентності та її компонентів у досліджуваних студентів. Якісна оцінка розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту здійснювалася шляхом аналізу кількісних показників.

Отримані в дослідженні дані стосовно розвитку комунікативної компетентності досліджуваних можна представити наочно – у вигляді діаграми (див. рис. 1).

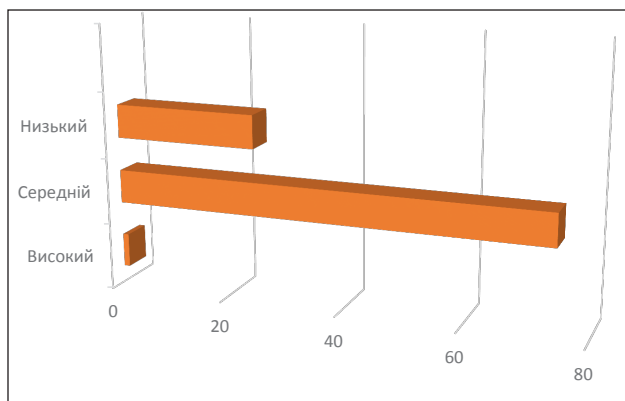

Рис. 1. Рівні розвитку комунікативної компетентності студентів (n = 118; у %)

Значна частина студентів (67,5%) комунікативна компетентність сформована на середньому рівні. Низький рівень сформованості комунікативної компетентності зафіксовано у 30,5% студентів. Високим рівнем комунікативної компетентності володіє 2% студентів.

Як показало дослідження, у студентів з високим рівнем розвитку комунікативної компетентності порівняно рівномірно (збалансовано) і на високому рівні сформовані всі її структурні компоненти. У студентів з середнім рівнем сформованості комунікативної компетентності найбільшою мірою розвинені комунікативно-мовленнєвий і соціально-перцептивний компоненти. А у студентів з низьким рівнем розвитку комунікативної компетентності її структурні компоненти перебувають у зародковому стані сформованості й потребують особливо активного формувального впливу із зовні і, зрозуміло, зусиль самого суб'єкта спілкування.

Отримані емпіричні дані стосовно розвитку структурних компонентів комунікативної компетентності наочно можна представити у вигляді діаграми (див. рис. 2).

Наразі проаналізуємо особливості розвитку комунікативної компетентності студентів залежно від статі (див. рис. 3). Зауважимо, що 60,2% нашої вибірки становлять чоловіки і 39,8% жінки. Порівняно з чоловіками, у котрих не зафіксовано високого рівня розвитку комунікативної компетентності, у жінок спостерігається високий рівень її розвитку, хоча

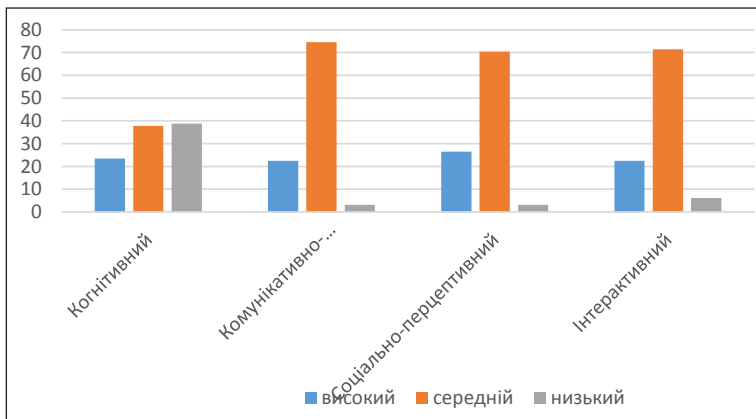

Рис. 2. Рівні розвитку структурних компонентів комунікативної компетентності студентів (n = 118; у %)

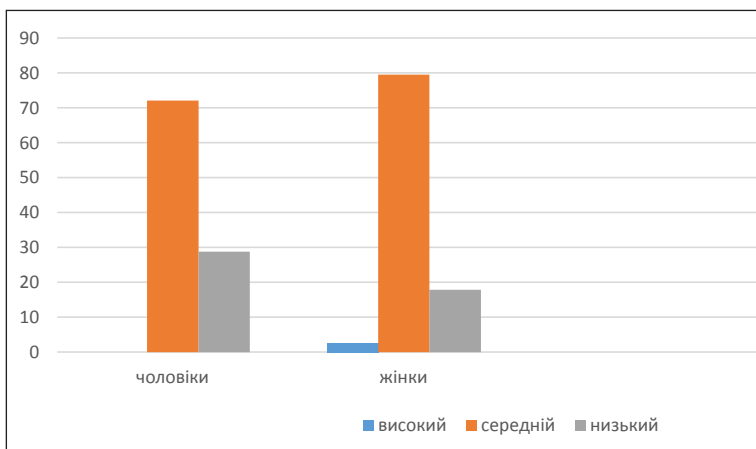

Рис. 3. Рівні розвитку комунікативної компетентності студентів залежно від статі (n = 118; у %)

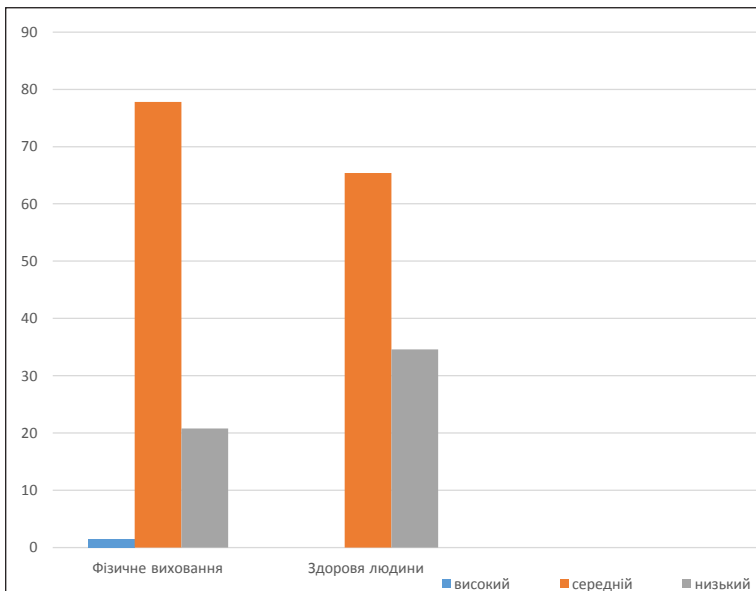

Рис. 4. Рівні розвитку комунікативної компетентності студентів залежно від спеціальності (n = 118; у %)

він поширюється лише на 2,6 їх відсотка. Значний відсоток чоловіків має середній рівень розвитку комунікативної компетентності: 72,2%; відповідно низьким рівнем володіють 28,8% чоловіків.

У свою чергу, 79,5% студенток мають середній рівень розвитку комунікативної компетентності, 17,9% – низький рівень її сформованості і відповідно 2,6% – низький.

В нашому дослідженні брали участь лише студенти денної форми навчання, котрі навчалися за такими спеціальностями: «Фізичне виховання» і «Здоров'я людини». З них 82 студенти опановують спеціальність «Фізичне виховання», а 36 осіб – «Здоров'я людини».

Незначний відсоток студентів (1,4%), котрі навчаються за спеціальністю «Фізичне виховання», мають високий рівень розвитку комунікативної компетентності (див. рис. 4). Натомість у студентів, що навчаються за спеціальністю «Здоров'я людини», взагалі не зафіксовано високого рівня розвитку комунікативної компетентності. Менша кількість цих студентів мають середній рівень розвитку комунікативної компетентності порівняно зі студентами, котрі навчаються за спеціальністю «Фізичне виховання»: відповідно 65,4% і 77,8%. До того 34,6% студентів, які навчаються за спеціальністю «Здоров'я людини», властивий низький рівень розвитку комунікативної компетентності, що перевищує певною мірою кількість (20,8%) тих досліджуваних, котрі навчаються за спеціальністю «Фізичне виховання».

Наразі проаналізуємо сформованість комунікативної компетентності у студентів залежно від курсу навчання. На початкових курсах навчаються 58,2% досліджуваних студентів, на старших курсах – 41,8%.

Як видно з рисунка 5, високий рівень розвитку комунікативної компетентності у студентів початкових курсів не зафіксовано. Натомість 2,4% студентів старших курсів мають високий рівень її розвитку. У 70,2% студентів початкових курсів спостерігається середній рівень розвитку комунікативної компетентності, відповідно 80,5% студентів старших курсів мають так само цей рівень її сформованості. Низький рівень розвитку комунікативної компетентності зафіксовано у 29,8% студентів початкових курсів і 17,1% у студентів старших курсів.

Зі сказаного випливає, що сформованість комунікативної компетентності у майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту є недостатньою, а володіння студентами окремими її комунікативними проявами слід розвинути до вищого рівня.

Висновки. Відтак, комунікативна компетентність – це сукупність комунікативних знань,

вмінь і навичок, потрібних фахівцю для ефективної професійно-комунікативної діяльності. Запропонована нами структура містить чотири основних компоненти: когнітивний, комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний та інтерактивний. Психодіагностика сформованості комунікативної компетентності та деяких її складових у студентів дала такі результати: майбутні фахівці з фізичної культури і спорту характеризуються здебільшого середнім та низьким рівнями розвитку комунікативної компетентності. Це й зумовлює потребу в її подальшому розвитку та корекції у процесі цілеспрямованого формувального впливу.

У перспективі дослідження – більш глибоке вивчення показників та структурних компонентів комунікативної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

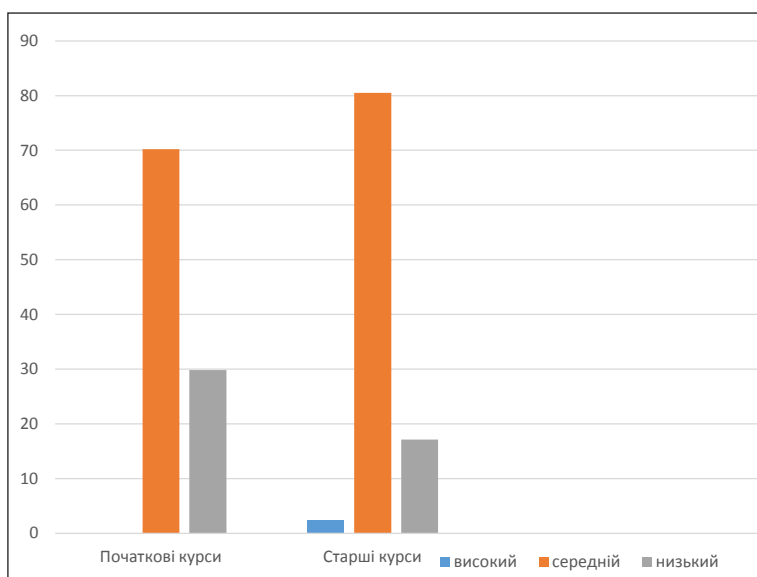

Рис. 5. Рівні розвитку комунікативної компетентності студентів залежно від курсу (n = 118; у %)

Список літератури:

1. Емельянов Ю.Н. Теория формирования и практика совершенствования коммуникативной компетентности: дис. ... д-ра псих. наук: 19.00.05. – Л., 1991. – 403 с.
2. Жуков Ю.М., Петровская Л.А., Растенников П.В. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю.М. Жуков, Л.А. Петровская, П.В. Растенников. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 104 с.
3. Корніяк О.М. Вивчення розвитку комунікативної компетентності студентів // Психолінгвістика: зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2009. – Вип. 3. – С. 60–69.
4. Лахтадир О.В. Психологічна структура комунікативної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту / Олена Лахтадир // [зб. наук. праць МНПК («Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»)]. Івано-Франківськ. 2014. – Вип. 12. – С. 23–31.
5. Петровская Л.А. Компетентность в общении / Л.А. Петровская // Социально-психологический тренинг. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.
6. Самохвалова А.Г. Деловое общение: секреты эффективных коммуникаций: учебное пособие / А.Г. Самохвалова. – СПб.: Речь, 2012. – 333 с.

Лахтадир Е.В., Гаврилова Н.Г., Евдокимова Л.Г.
Киевский университет имени Бориса Гринченко

АНАЛИЗ УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ КОМУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ И СПОРТУ

Аннотация

В статье раскрыты содержание и составляющие коммуникативной компетентности будущих специалистов по физической культуре и спорту. Рассмотрена коммуникативная компетентность как инструмент коммуникативной реализации личности. Выделена структура коммуникативной компетентности, которая содержит четыре основных структурных компонента: когнитивный, коммуникативно-речевой, социально-перцептивный и интерактивный. Определены условия и факторы, важные для успешного протекания коммуникативной деятельности будущего специалиста по физической культуре и спорту. Установлена зависимость развития коммуникативной компетентности и ее структурных компонентов от пола, специальности и курса учебно-профессиональной подготовки.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, структура, условия и факторы коммуникативной компетентности, сформированность коммуникативной компетентности.

Lakhtadir O.V., Gavrilova N.G., Yevdokymova L.G.
Borys Grinchenko Kyiv University

ANALYSIS OF THE LEVEL OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FUTURE SPECIALISTS ON PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

Summary

The article reveals the nature and components of communicative competence of future specialists in the field of physical culture and sports. Communicative competence is considered as a tool of communicative realization of personality. Structure of communicative competence is distinguished; it includes four main structural components: cognitive, communicatively-speech, socio-perceptive, and interactive. Conditions and factors important for the successful communicative activity of a future specialist in physical culture and sports are determined. Dependence of development of communicative competence and its structural components on sex, specialty, and course of educational and vocational training is determined.

Keywords: communicative competence, structure, conditions and factors of communicative competence, formedness of communicative competence.